

ŽEMAITĖ

Budynė

wolnelektury.pl

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

ŽEMAITĖ
SODŽIAUS VAIZDELIAI

*Budynė*¹

Rudenop linkui stojo tikra giedra. Dienos šiltos, saulėtos, kaip per šv. Joną. Naktys, nors be mėnesio, bet žvaigždėtos, aiškios, niekur debesėlio, nei jokio vėjelio, baltas rūkelis romiai² pagal žemę storą rasą klojo. Nors šilta ir graži, vistiek ne vasaros naktys. Nuo vakaro nemiegojus ilgu aušros sulaukti. Sietynas jau augštai iškilo, o Aušrinės vis dar nematyti; laikas jau kelti kulti, o bobos dar tebebudėjo senę Kuki-nienę.

Senelė sudžiūvusi kaip kempinė, išblyškusi kaip drobė, rankos, kojos užšalusios, nagai

¹*budynė* — budėjimas prie mirusiojo, šermenys. [przypis edytorski]

²*romiai* — ramiai, tyliai. [przypis edytorski]

ir lūpos užmėlynavusios, užtrokšdama vos tik kvėpuoja, o vis gyva ir gyva. Išvakar jos marti bijojo viena su vaikais numarinti, susikvietė kelias kaimynes — tos subėgusios žiūri, kad senelė, rodos, jau miršta: sustyrusi visa, kaip tik pagalys; kvėpuodama traukia iš vidurių galo; akys užmerktos. Bobos sako:

— Taip jau ji ir amžinai užmigs.

Ėmė ją žadinti, šnekinti, klausinėti:

— Ar bijai mirti? Ar bloga širdis? Persižegnok laimingai kelionei; atsiduok Dievo valiai, matai, kad jau mirsi.

Ligonė nė akių nepakėlė. Paskui šventuoju vandeniū! Iššlakstė visas keičias, visus palubius, kad piktoji dvasia negalėtų prisiartinti prie mirstančios; ištraukę iš palubio Dievo kūno rūtų, prirūkė visą trobą dūmų — tos šventenybės irgi bijo piktoji dvasia. Prie ligonės lūpų prikišo kryžių, ražančių, škaplierį ir kitas „brostvas”. Ligonė vis dūsuoja³ kaip dūsavusi, užsimerkusi. Dar viena boba įėjusi, pasiveizdėjusi į ligonę, sušuko:

³*dūsuoti* — sunkiai kvėpuoti. [przypis edytorski]

— Ko čia tylite kaip stuobriai, ko nesimeldžiate? Ar nematote, kad jau miršta! Kas karts rečiau bedūsuoja (čiuptelėjusi už rankos) — šalto prakaito apipilta. Bevėpsant numirs be žvakės.

Subruzdo visos bobelės. Viena degė gramnyčia⁴, kita „Dievomūką“⁵ spaudė į ligonės ranką, į antrą — žvakę. Subėgo visi namiškiai. Sužadino visus vaikus, nes žmogui mirstant niekam nepridera po tuo stogu miegoti. Suklauptė visi asloje. Viena bobelė ėmė skaityti visokias maldas prie mirštančio — litanijas, aktus. Skaito ir skaito be galo. Bobos ėmė žiovauti ir snausti.

— Kas nors šaukite „Jėzus Marija“ ! — atsiliepė kažikuri iš būrio — visai retai bedūsuoja...Dūšia⁶ kaip ant plauko bekybo...

Viena boba klūpodama prie lovos, rūsčiu balsu ėmė šaukti:

— Jėzau! Marija! Juozapai šventas! Priimk dūšią mano!

⁴gramnyčia — žvakė. [przypis edytorski]

⁵Dievomūką — Dievo/Kristaus kančia. [przypis edytorski]

⁶dūšia — siela. [przypis edytorski]

Marčios Onikė balsu verkdama puolė ant ligonės kojų ir ėmė garbstyti: —

— Senelėle... Močiutėle mano!... Kur tu mane paliksi?...

— Cit! Cit! Netrukink⁷ mirti — tramdė bobos, varė šalin.

Betraukdamos Onikę nuo kojų, sujudino ligonę; ta, atvėrusi akis, žvalgėsi po trobą; paleido iš rankos degančią gramnyčią, ji nurietėjo ant apklotės; vos nutvėrė bobos, kad neužsidedtų patalynė. „Dievomūka” tuo tarpu nubarskėjo ant žemės.

— Aš dar nemirštu, nebijokite — pratarė ligonė ir užsikosėjo. Sukilo bobos. Onikė pripuolusi, apsikabinusi senelaitę pasvadino. Kaip nustojo truputį kosėti, padarė saldinto vandens atsigerti. Senelė, nurijusi klukšni⁸ kaip per kalną, krito atgal ant pagalvės ir vėl užsimerkusi tarė:

— Eikit gulti, nebijokite, aš dar nemirsiu...
Bobos pasieniais šnibždėjosi:

⁷*trukinti* — delsinti, gaišinti. [przypis edytorski]

⁸*klukšnis* — gurkšnis. [przypis edytorski]

— Mat, nabagė, niekaip nenori pasiduoti! Sako „nemirsiu“, o čia gyvs nabaštikas⁹...

— Nuo vakar ryto jau gersteklis¹⁰ gerklėje, o dar „nemirsiu“; gana, tu, gana!

— Kiekvienas ligonis prieš galą sakos, kad „nemirsiu“; o čia žiūrėk, šmakšt ir užges... Bus ir čia taip pat, pamatysi. ... Numirs be žvakės, jei jos klausys.

— Vakar saulei tekant buvo nusilpnėjusi; gal ir sulauks to patis laiko numirti!

— Gal dar ir kito saulėtekio sulaukti...

— Sakyk, gal dar ir išgyti? Sustingusi jau visiškai.

— Prastoti jos nebegal... Iš burnos dvasia šalta...

Taip ir tolygiai šnibždėdamosi bobos susisėdo ant suolo ir pas krosnį ant suoliuko; kitos išėjo laukan prasivėdinti. Nuo vakar ryto jau gersteklis gerklėje, o dar „nemirsiu“; gana, tu, gana! — Kiekvienas ligonis prieš galą sakos, kad „nemirsiu“; o čia žiūrėk, šmakšt ir užges...

⁹*nabaštikas* — dabar: nabašninkas, numirėlis, velionis. [przypis edytorski]

¹⁰*gersteklis* — karkimas, gergulys. [przypis edytorski]

Bus ir čia taip pat, pamatysi. ... Numirs be žvakės, jei jos klausys. — Vakar saulei tekant buvo nusilpnėjusi; gal ir sulauks to paties laiko numirti! — Gal dar ir kito saulėtekio sulaukti... — Sakyk, gal dar ir išgyti? Sustingusi jau visiškai. — Prastoti jos nebegal... Iš burnos dvasia šalta... Taip ir tolygiai šnibždėdamosi bobos susisėdo ant suolo ir pas krosnį ant suoliuko; kitos išėjo laukan prasivėdinti.

Šeimininkas, ligonės sūnus, atsisėdęs už stalo užsirūkė pypkę. Kiti namiškiai ir vaikai nuslankiojo gulti. Onikė, apklosčiusi senelaitę, atsisėdusi kojų gale snaudė.

Sulojo šuniukas, ir įėjo į trobą kaimynas Baltrušis. Prie durų, maudamas kepurę, tarė:

— Kas pas jus begirdėti? Pamačiau žiburį pareidamas nuo kumelių, tariau, kad jau numarinote...

— Gyvą dar tebeturime — atsakė Rukinas — prašom toliau, prilenk kojas... Užsidek pypkę...

— Kelinta naktis, kaip jus vargina! — tarė Baltrušis sėzdamasis — mat, sena dvasia sukie-

tėjusi, spiriasi... Nenor išėiti... Kiek tai metų... Kad aš atmenu, vis tokia ir tokia...

— Bene kažin kiek čia metų turėjo — tarė Rukinas — aš, pats vyriausis, dar penkių dešimtų neturiu. Sakės jauna nutekėjusi... Per septynias dešimtis daugiau neturi...

— Vistiek pasivalgė gerai duonelės...

— Duok, Dieve, kiekvienam tokio amželio sulaukti! — įsimaišė bobos į kalbą — nemažus vaikus patiekti, be jokio rūpesčio gal mirti...

— O pasenęs žmogus ir atlikęs, ką turi kitam ant sprando sėdėti veltui, verčiau numirti...

— Puikiai, gražiai šv. Sakramentais apveizdėta, gal mirti...

— Vienas kartas nė vienam nemeluos, reiks mirti...

— Ar nedavėte žinios Palapienei? — klausė kita boba — užsiklyks patyrusi numirus. Būtų dar prie gyvos atėjusi...

— Nebuvo kaip, dabar toks darbymetis — teisinosi Bukinas — jeigu patęs ligi nedėlios¹¹, pasakysiaš...

— No brač! Duočiau aš jai žinią! — šokos Baltrušis.

— Kad taip man, su vėzdu¹² aš ją išlydėčiau... Kuomet tik pasisuko prie motinos, visuomet ratuota išėjo... O kas karšino? Kas smarvę gėrė?

— Kad mano pats toks veršis — atsiliepė Rukinienė.

— Kad jam kas sermėgą vilktų, turbūt neišsižiotų dantų...

— Užteks ir mums, gynoijos Bukinas — mat, dabar Onikei visą patalynę paliko...

— Anokia ten ne patalynė! — šokosi Rukinienė — dvi pagalvėli kaip šilki ir patalai dvaknelės... Vieni įpilai¹³...

— Netur, netur tiesos¹⁴ Palapienė kištis, nė grobstyti — šaukė kita boba — Jūs veizdite,

¹¹*nedėlia* — sekmadienis. [przypis edytorski]

¹²*vėzdas* — lazda. [przypis edytorski]

¹³*įpilas* — pagalvės arba patalų užvalkalas. [przypis edytorski]

¹⁴*tiesos* — čia: teisės. [przypis edytorski]

jūs penate ir skalbiate. Palapienei kas paskirta ir atskirta. Galite ją atstatyti...

— Su vėzdu išvaišinti ir apsiundyti — pridėjo Baltrušis — Kaip pradėjo motina sargalioti, kiek ji ryšių nuo jos išnešė — lygu mes nematome...

— Kartu ir mano aštuonytę drobulę suglemžė — tarė Rukinienė — buvo kamaroje ant balkio pasverta, veizdžiu ir nebesą.

— Ko čia norėti! — tarė jauna boba — ar ne visur ta pati? Motinos viską dukterims sukemša. Mano uošvienė, antai, plikus šiaudus lovose paliko, nė kokio skurlelio¹⁵ visame gyvenime...

— Bene dangaus karalystę užsipelnė? — užsišoko kita.

— Marčią nuplėšė, dukteriai sukimšo, o žentas viską perleis per gerklę, nė „Amžinatilsio“ nepasakys.

— Kad motinos tokios priešingos; kaip ir ši — rodydamas į lovą tarė Baltrušis — ko neina karšti prie dukterų? Mano motina, kad taip

¹⁵*skurlelis* — nuo: skurlis - skuduras. [przypis edytorski]

viską būtų sukimšusi ir pati pas mane karšusi susirgus, būčiau su lova išmetęs ant pamato... Šaukis sau prie dukterų!

Ligonė lovoje pasijudino. Onikė pasvadinusi pagirdė ir vėl paguldžiusi užklostė.

— Mūsų senelaitė ne tokia, nėmaž mūsų neskaudžia — tęsė toliau kalbą Kukinas — duoda kiek beturi dukteriai iš tų pačiu škurlių, paliekti ir mūsų Onikei... Užteks visiems, paliks ir nuo mūsų...

— Žinoma, nėvienas neįsidės į grabą...

— Kaip kam išpuola... Gali ir savo atiduoti... Čia valios darbas — sumurmėjo bobos žiovaudamos.

Užsikosėjo ligonė, Onikė pripuolusi pasvadinino; visos bobos artinosi prie lovos šnekėdamos:

— Jau dabar turbūt mirs... Kad be žvakės neužgestų.

— Žiūrėk, žiūrėk, kokia pamėlynavusi, užsimerkti tik bereikia...

— Kojos kaip tikt ledai; ojei! kaip tik numirėlio! — stebėjosi kita, čiupinėdama ligonės kojas.

— Turbūt jau netoli galas... Nabagėlė¹⁶! Senelė apsižvalgė po trobą.

— Kokios akys negražios, kaip tik stiklinės — Senelėle! Ar nebijai mirti? Be nenori paskaitoma? — klausė boba prisilenkusi.

— Nereik, nereik, atsakė ligonė — ko jus čia vargstate? Aš dar nemirsiu, nebijokite...

— Nenorim vienos palikti... Visai juk esi menka... Turbūt nenusimanai. Užsisėdo bobos numarinti — juokė Baltrušis, keldamos nuo suolo — o senė nepasiduoda... Reik eiti ir man, matyti nieko nebesulauksiu, o čia laiks bus jau žadinti kult...

Užsimovęs kepurę išėjo pro duris.

— Mano širdis nebloga — tarė ligonė, kad ne tas kosulys — sveikitelaitė būčiau...

Bobos vėl šnibždėjosi:

— Mat, atsitekėjo, o pirma juk merdėjo — stiprinasi, nenori pasiduoti, turbūt prieš galą.

¹⁶nabagėlė — vargšė. [przypis edytorski]

— Gal dar keletą dienų patęsti — nemirs
mano senelaitė — apsikabinusi Onikė džiaugėsi
— pagis dar mano senelaitė!

— Eik gulti, vaikaiti — tarė senelė — ir
aš užmigsiu...

— Pastatyk man arti vandens gerti... Eikite
visi gulti... Jei man bus bloga, aš pašauksiu.

Ir atsigulusi vėl užsimerkė.

Bobos nieko nepėšusios pamažu išslankio-
jo pro duris Rukinas, padėjęs pypkę, susilan-
kavo kailinius ir pasidėjęs po galvos išsitiesė
ant suolo užstalėje. Rukinienė ant suoliuko pas
krosnį ištisai jau knarkė. Onikė, apklosčiusi,
aptapnojusi¹⁷ senelaitę, susirengė prie vaikų, lo-
vikėje prie durų. Senelaitė, perkėlusi akis, apsi-
žvalgė po trobą; pakėlusi galvą pūtė, pūtė žibu-
rį, niekaip neužpūtė. Paskui nusitvėrusi skarą
bloškė, bloškė ir užbloškė žiburį.

Visi pasieniais knarkė sau ligi aušros.

Pirmasis pabudo Rukinas, pašokęs pasiži-
ūrėjo į langą, kailinius ant nugaros ir išbėgo
prie arklių. Gerai jau prašvitus, pašokusi Ru-

¹⁷*aptapnojusi* — nuo: aptapnoti - apžiūrėti, patvarkyti. [przypis edytorski]

kinienė žadino vaikus prie bandos; kūrė ugnį, sukosi. Onikė dar miegojo; senelaitė taip pat nususukusi ant sienos romiai gulėjo.

Saulelė jau gerai iškilo, kol Rukinas nuo arklių parėjo. Radęs bemiegančią Onikę ėmė žadinti.. Tuo tarpu Rukinienė, įėjusi į trobą, artinosi prie lovos.

— Kas čia yra, kad senelaitė taip romiai miega? — priėjusi prie lovos sušuko: Jėzus, Marija! Juk senelė miršta! Kur gramnyčia? Tėvai, bėk į sodą! — Čia grobstos brėžiukų, nesugreibia. Onikė pašokusi pripuolė, atvertė senelaitę — tos akys pabalusios, išsižiojusi, pastyrusi.

Rukinas, išpuolęs pro duris, pamatęs kaimynę prie šulinės sušuko: „Senelė miršta! — Ta sušuko kitai; ta bėgdama vėl kitoms. Visos metė darbus ir, kaip stovi, akies mirksnyje keletas bobelių subėgo į trobą. Apdūsusios, kvepuodamos skubėjo, plušėjo. Viena spaudžia gramnyčią į sušalusią ranką, kita kiša „Dievo-mūką“ — Jėzus Marija! šaukia, šventuoju vandeniū šlaksto, dūmais rūko, suklaupusios meldžiasi. O ta senutėlė nė žiopt!

Mato, jog nebekvėpuoja, sukilusios parišo palūpi, užspaudė akis, sustojusios ėmė garbstyti:

— Amžinatilsj, nabagėlė! Per naktį gyniojos nemirsianti, o čia mažne be žvakės užgeso...

— Ar tu uždegei švakę? — atšovė kita — kad subėgome, nė kvapelio nebebuvo.

— Sakiau, kad jos nebegal prastoti...

— Kur nebūk! — užsišoko kita — aš visų pirma įpuoliau, dar kvėpavo ir žiobčiojo, o gramnyčia jau degė.

— Aš nieko nežinau — teisinosi Rukinienė — romiai guli sau nusisukusi ant sienos; pasižiūrėjau arti, akys stulpe... Taip nusigandau, rankos dreba, vos sugrobsčiau brėžiukus... Tėvas pro duris... Onikė iš lovos, nebesumanau, ką daryti, kol jus subėgote...

— Kaip ten buvo, taip, by tik nusimirė — tarė kita iš būrio — nukentėjo jau savo... Nė vienam tas nepraeis...

Onikė vis verkė, užsigulusi ant senelaitės.

— Ar neisi šalin?! Padės čia kas žlembus! — barėsi Rukinienė — ką čia dabar reik pa-

daryti, kas čia padės aptaisyti? Tėvas su pavarpėmis¹⁸ turi važiuoti... Dar šio to pasipirkti.

— Aš tuojau padėdu pašarvoti! — šokos viena bobelė — duokš tik įkapes¹⁹.

— Ir aš padėsiu — atsiliepė kita — reikia burną nuprausti, plaukus sušukuoti.

— Ant ko paguldysime? Ar yra koks suolelis?

Taip visos bobelės suniko suktis aplink numirėlę. Nuprausė burną, drabužiais valkstė ginčydamos. Vienos sakė, kad per daug geros įkapes, gaila be reikalo supūdyti²⁰, kitos ginčijo, kad reikia kuo geriausios įkapes dėti — visas sageles užsagstyti, aukloryšius²¹ užraišioti, viską gerai sutaisyti, kad ant „Dievo sūdo²² atsi-kėlus, nieks po kojų nesipainiotų“. Kitos niekino tokias kalbas. Taip beriedamos, aptaisė numirėlę, pataisė lentą, apklojo balta paklode, padėjo pagalvę ir paguldė senele trobos gale. Prie

¹⁸*pavarpės* — skambinimas varpais kam mirus. [przypis edytorski]

¹⁹*įkapes* — drabužiai, kuriais taiso (su kuriais laidoja) numirėlę. [przypis edytorski]

²⁰*supūdyti* — sugadinti, padaryti taip, kad supūtų. [przypis edytorski]

²¹*aukloryšis* — raištis kojinei parišti. [przypis edytorski]

²²*Dievo sūdo* — Viešpaties teismas. [przypis edytorski]

galvos pastato „Dievomūką”, po dešinės užde-
gė žvakę. Numirėlę beveizdint apgulė muse-
lės. Bobos trobą apvalė, aslą iššlavė; paskui su-
klaupusios pagiedojo „Aniols Dievo apreiškė”
— tai yra pradėjo budynę. Paskui, vienos su-
sisėdo už stalo ir ėmė iš „kantičků”²³ šventas
giesmes giedoti; kitos, kurios buvo dar neap-
siruošusios po namus, grįžo namo. Tų prašė
Rukinienė, kad visiems kaimynams duotų ži-
nią. Netrukus ėmė rinktis daugiau žmonių —
bobų su vaikais, vyrų ir piemenų. Kas tik atėjo,
tuoju atsiklaupęs prieš numirėlę kalbėjo pote-
rius; paskui, kurie mokėjo, sėdo už stalo gie-
doti, o kitos bobos susisėdusios šnekėjosi apie
vaikus, gyvulius, kopūstus, batvinius ir viso-
kias naujienas. Pasakojosi, kartais ir iš piktu-
mo ginčijosi. Piemenys aplink krosnį pešiojo-
si. Vaikai po aslą bėginėjo.

Parvažiavo Rukinas nešęs pavarpes ir parsi-
vėžė ko reikia. Paskui pasirūpino grabdirbius²⁴.
Suveizdėjo lentas, matavo, pjaustė ir išsinešė

²³*kantička* — tokia giesmių knyga. [przypis edytorski]

²⁴*grabdirbis* — dabar: grabadarys - kas dirba kapus. [przypis edytorski]

į daržinę grabui dirbti. Rukinienė paraikė duonos, į torielkikę²⁵ įdėjo sviesto, padėjo ant stalo ir degtinės „plėčką“²⁶ pastatė giedotojams. Duoną ir sviestą tuojau apgulė muselės, tos pačios, kurios ant numirėlės tupėjo. Giedotojai, pabaigę giesmę, išmaukė po bumą, užsikandę ėmė trankiai giedoti. Atėjo daugiau vyrų, susisėdo visi šaukti ir paeiliui „čierką“²⁷ varyti. Porą giesmių išgiedojo — kaip linguota išlingavo: du sykius apėjo „čierkelė“ aplink stalo ir ištuštėjo „plėčka“.

Rukinas, priėjęs prie stalo, dėkavojo:

— Dėkui, dėkui vyreliai! Susirinkote; mat, mano matušėlė užsipelnė, nors darbymetis, dėl to, dėkui, nesididžiavote ir neatsisakėte.

— Dėl tos dienos, ką padarysi, darbai daug nepajus, o numirėlio vieno pasiguldęs nelaikys.

— Diena po dienos prisieis ir kitam... Žmogus be žmogaus neapsieis.

²⁵*torielkikė* — lėkštutė. [przypis edytorski]

²⁶*plėčka* — plokščias nedidelis butelis. [przypis edytorski]

²⁷*čierka* — taurelė, stikliukas. [przypis edytorski]

— Amžinatilsj! Męs visi jos akyse užaugome; kaip motina mūsų buvo — reikia apgiedoti...

— Antanai, tik tu šauk gerai! Matysi, kaip mes pritarsime.

Ėmė vėl giedoti, šaukti. Rukinas, numirėlę apglostinėjęs, išėjo prie grabdirbių. Giedotojai vieną giesmę iššaukė ir kitą pabaigė; niekas neįneša „plėčkos“. Vyrai ėmė pypkes degtis, šnekėtis, bobos varė dar giedoti, bet vienam reikią prie kumelių, kitojo vaikai nežiną, ką dirbti. Kitam gerklė išparpo, o kits stačiai padrožė, kad dantys išdžiūvo, nėra kuo pasivilgyti. Argi ana neužsipelnė daugiau budynei kaip tik vieną „plėčką“? Pamažu išslankiojo pro duris. Ant pavakarės nebeliko nė vieno. Boboms taip pat parūpo vaikai, kitai – gyvuliai ir tos išvaikščiojo, vieni namiškiai pasiliko.

Sutemus vakare privirto vėlek statinių troba „svieto, bet dabar daugiau jaunūmenės²⁸: mergaitės, berniukai dar keletas ir seniukų.

²⁸jaunūmenė — dabar: jaunuomenė. [przypis edytorski]

Mergaitės, pasipuošusios bažnytiniais drabužiais, baltais skepetukais ant galvos, poterius sukalbėjusios, kraipės, švaipės, šnibždėjosi, juokavo. Berniukai taip pat pasieniais „bankrutkas“ dirbos ir degės, juokavo.

— Mergikės ! Prašom už stalo, sėskitės pagiedoti — ragino Rukinas.

— Kad mes nemokame gerai giedoti, dėdele.

— Kokio čia mokslo, by kaip šaukite, by tik Dievą pagarbinti!

— Nesiprašydinkite — šaukė vaikiukai — ko ir ėjote, kad nenorite giedoti? Tuo išmėtysime laukan.

— One, eik tu!

— O tu, ar negali?

— Ne, ne, Marele, ta eik, už stalo galo...

— Eik šalin, teenie Veronė!

Mergikės varė viena kitą, stūmė — vos susisėdo aplink stalo.

Kurios nemokėjo giedoti, pasiliko pakrosnyje: toms Onikė priteikė darbą: vienai paga-

lvę į grabą²⁹ pasiūti, kitai kreizus³⁰ iškarpyti — apmušti grabo pakraščius.

Rukinienė pastatė ant stalo degtinės „plėčką” ir užkandos padėjo, bet nieks negėrė nė nevalgė; grabdirbiai parėję viską apdirbo. Mergikės ėmė giedoti; berniukai, arčiau prislinkę, tarti — ūžia, gieda, viena šaukia, klykia aukštai, kita dar aukščiau. Pabaigę giesmę, užniko juoktis iš viens — kito, pamėtotis, ožiais bliauti — toks klegesys, juokai, mažne kaip karčiamoje. Bobos pakrosnyje ėmė bartis. Priminti, jog čia ne pliuškė. Vėl ėmė giedoti. Kita mergaitė apsnūdo, vaikinas su kepure per nosį jai brūkšt, užgauta šokosi — vėl visiems juokai. Nustoję juoktis, gieda toliau. Vienas berniukas prisilenkęs žiūri į „kantičkas”, kits žvakę arčiau kyšt! Tam kauzūrai³¹ čirkšt! Vėl užniko visi juoktis, klegėti. Paskui viens kitą ėmė pašioti. Kits vėl, kažin kur supaišęs pirštus, ėmė visus paišyti ir taip daugiau buvo juokų aplink sta-

²⁹*grabas* — karstas. [przypis edytorski]

³⁰*kreizas* — iš audinio ar popieriaus iškarpytas dantytas papuošalas, pinikai. [przypis edytorski]

³¹*kauzūras* — kuodas, plaukai. [przypis edytorski]

lą, kaip Dievo garbės. Jaunūmenė taip budėjo ligi pat gaidžių, paskui ėmė žiovauti ir iš tiesų snausti; ant galo išsirankiojo namo, nes kiekvienam partipo, jog rytmetį reiks prie darbo stoti. Vėl budynėje nieko nebeliko — dvi bobelės tik pakrosnyje snaudė.

Gaidgykste³² ėmė vėl rinktis vyrai ir moterys, kurie taisėsi numirėlę lydėti.

Subildėjo kieme ratai. Šaukdama, klykdama įpuolė Palapienė ir krito ant numirėlės garbstydama:

— Matušėle! Tu mano matušėle! Nukan-
kino jau tave! Nė per paukštelį nieks man ži-
nios nedavė, kol gyva! Atkentėjai tu jau savo,
atkentėjai! — garbstė, šaukė, verkė užsigulusi.
Jos vyras atsiklaupęs sukalbėjo poterius, atsi-
kėlęs numirėlei pabučiavo į koją, paskui apsi-
kabinęs pačią atitraukė šalin.

Išėjo Rukinienė ir pats Rukinas, visi ap-
stoję Palapienę įvedė į kamarą. Rukinas išnešė
degtinės „plėčką“ ir pastatė ant stalo. Rukinie-
nė padėjo duonos ir mėsos pripiaustytą toriel-

³²*Gaidgykste* — ankstų rytą. [przypis edytorski]

ką. Vyrai ėmę po burną, užsikandę ėmė tran-
kiaiai giedoti. Po valandos išėjo iš kameros Pa-
lapienė, jau nebeverkdama, išvartė, išveizdėjo
visas įkapes ant numirėlės; pavartė pagalvę, pa-
čiupinėjo paklotąją drobule, išveizdėjo avalynę.

— Juk pusbačius naujus turėjo — tarė
į Rukinienę. Kam senus dėjote? Žinoma, naujų
gaila...

— Kokius ji liepė, tokius įdėjome — atšovė
Rukinienė.

— Naujuosius Onikei paliko — atsiliepė
Rukinas pas krosnį su Palapiu rūkydamas pyp-
kę.

— Nedavėte man žinios prie gyvos... Ži-
noma, dabar viskas jums patapęs... Man rodos
ir aš ne šuo...

— Kas prigulėjo, viską tekėdama atsiėmei
— tarė Rukinas — dar kiek paskui ryšiais išne-
šiojai... Nieks tau nė žodžio nesakė.

— Aš nieko nevogiau nuo jūsų — atšovė
Palapienė — ką davė matušėlė savo šilta ran-
kele...

— Jr mano aštuonytę drobulę turbūt atidavė? — tarė Rukinienė — kamaroje buvo pasverta ant balkio...

— Kad buvo, tai ir tebėra — šokos Palapienė — neužmetinėk man matus³³...

— Aš neužmetinėju, saro tik paieškau, o ten kits nieks nevaikščiojo, kaip judvi su matušė nabaštike. Kaip buvai paskutinį sykį...

— Jeigu jos buvo drobulė, tai ji ir atsiėmė... Man nerūpi...

— Ne jos buvo, ne — atšovė Rukinienė — mano pačios aštuonytis austas, ji tokios neturėjo; turi man atiduoti, aš tau nedovanosiu...

— Ir aš jums nedovanosiu, kas matušės paliko: drabužius, patalynę, viską atsiimsiu — sakė Palapienė.

— Patalynę mūsų Onikei paliko, ligi gyva paskyrė — tarė Rukinas — nuo vaiko neduosiu atplėšti... Kas ją vartė? Kas žiūrėjo ligoje?...

— Ko nedavėte man žinios — šokos Palapienė — ar aš nebūčiau atėjusi sarginti?... Ne! Vylėtės visus palaikus apsižergti... Palūkėk!...

³³*matas* — *zarzut*. [przypis autorski]

Barėsi, ginčijosi kuone užšaukė ir giedotojus.

— Tylėkite! Ar čia laikas dabar rietis³⁴? — draudė Palapys.

— Mano pagalvė, mano drobulė po na-
baštikės — šaukė Palapienė — antra pagalvė,
patalai, dar dvi drobulės; rankšluosčiai — trys;
marškiniai septyneri, nauji... Aš viską žinau,
viską atsiimsiu...

— Cit! Cit! Užsičiaupk dantis — barėsi
Palapys ant pačios ir klausė Rukino, užkišda-
mas kalbą — dirbinote grabą, ar pirkai?

— Padirbinau namie, lentų turėjau ir nu-
dažė juodai, nuo ryto mirė — buvo laiko... Pirk-
tiniai tie tuojau sutįža...

— Ar jau išmuštas grabas? — klausė Pala-
pienė.

— Pagalvę pasiuvo mergaitės ir kreizus iškar-
pė pakraštėms išmušti... Nupirko tėvas vakar
keturis mastus perkelio, gero, po griveną... —
šnekėjo Rukinienė — laiks jau susitaisyti...

³⁴*rietis* — ginčytis. [przypis edytorski]

— Turbūt su našiomis laidosite? — klausė Palapys.

— No, žinoma, bene mažas vaiks — tarė Rakinas — dvejós bus ryto, dvejós per devintines...

— Dvyliką rublių užmokėjo — pridėjo Rukinienė — Dievui garbė, į klaną puolęs sausas nekelsi...

— Juk ji savo pinigų turėjo, trisdešimt rublių, ne dvyliką — užsišoko Palapienė — laidotuvėms visada laikė.

— Jeigu turėjo, tai ir tebėra — mes jos skrynios nekratėme.

— Įneškite grabą, reikia sutaisyti, negal vėluotis...

Rukinas su Palapiu įnešė grabą, Onikė pagalvę prikimšo skiedrų, visi apstoję apmušo pakraščius iškarpytais kreizais; vidaus pusėje, grabo viršūje, su gramnyčia išdegino kryžių, — nušluostė, sutaisė ir pastatė greta numirėlės.

Giedotojai pabaigę giesmę ir „plėčką” ištuštino. Rukinas įnešė kitą ir prašė, kurie buvo vyrai, kad važiuotų palydėti; prašė, kas gal, kad

leistų duobkasius. Vyrai jau užmovę, net kaktos užkaitusios, kiekvienas prižadėjo važiuoti, kiti prižadėjo ir vaikiukus leisti duobei iškasti.

— Laiks jau bus taisyti — tarė Rukinas — aušra nebetoli, o kelias šlapias...

— Pusrytį³⁵ jau išviriau, reikia duobkasius išleisti ir patiems nesnausti, kad ant mišių nepasiveluotumėm.

— Tai aš eisiu — šokos vienas vyras — pažadinsiu vaikiukus, tegul taisos, tamsta čia pavalgydinsi...

— Gerai, gerai, tegul tuojau ateina...

— Per naktį vaikiukai budynėje buvo, sunku bus kelta.

— Niekas! Kitą naktį išmiegos.

— Kodėl pliuškėje gal per naktį ištūrėti — juokės kiti.

— Bet Grybs, Grybs! Pone Dieve sergėk! Argi prie tavęs, kibše, nieks nemirs — šnekėjo Rukinas — vakar rytą kaip buvo pati³⁶ atbėgusi

³⁵*pusrytis* — dabar: pusryčiai. [przypis edytorski]

³⁶*pati* — žmona. [przypis edytorski]

marinti, daugiau nè akių neparodė, nè pats, nè pati...

— Pačiai — vaikai maži, pats giedoti nemoka, arielkos³⁷ negeria, ką gi dirbs atėjęs?

— Ne tas, vaikeli, bet didystė, nenori su mumis užsidėti; juk ir pas mane, kaip vaiks mirė, nebuvo nè katro budynėlėje.

— Aš į krikštynas prašiau, pats nuėjęs prašiau, dėl to neatėjo, turgų išvažiavo...

— No, no, tesididžiuoja... Be neprisieis ir jam kokia nelaimė, dėl to neapsieis be žmonių.

Bešnekučiuojant vyrams Rukinas išnešė dar „plėčką“, ragino visus gerti ir skubintis taisyti važiuoti, nes jau nebetoli aušra — mažieji gaidukai jau gieda.

Rukinienė su Onike sukosi, padėjo ant stalo krūvą šaukštų ir pastatė bliūdus garuojančių kopūstų su mėsa.

— Tėvai! Paraikyk duonos — tarė į Rukiną, o žmones ragino valgyti — prašom valgyti, namie nieks dar neišvirė taip anksti, o čia nėra laiko vėluotis.

³⁷arielka — degtinė. [przypis edytorski]

— Prašom valgyti, paskui taisytis važiuoti, kieno malonė.

— Teisybė, neišvirė, juk dar tebemiega — tvirtindami vyrai slinko aplink stalo prie pusryčio.

Nedaug žmonių — Rukinienė suvarė visas bobas ir nuo krosnies — visi susitalpino aplink stalo.

Rukino troba nedidelė, žema; asla šlapia, ant kojų purvo prinešta; prigaravo nuo karštų kopūstų, o kvapas mėsos, duonos, vaškinės žvakės, numirėlės susimaišęs net troškino žmones. Jie valgydami taip sušilo, net kaktos visų rasojo.

Tiems bepusryčiaujant priėjo daugiau bobelių, sukalbėjusios poteries žiūrinėjo rankas, kojas čiupinėjo; grabą veizdinėjo.

Žmonės privalgę kiti išvaikščiojo namon, kiti dar paliko. Nuvalius stalą susitaisė vėl giedoti. Tuo tarpu atėjo duobkasiai — trys jauni vaikinai. Tiems reikia duoti valgyti. Aplink stalo gieda, nenori trukdyti, taigi pastatė mažą

staliuką pasienyje antrapus numirėlės ir tenai padėjo duobkasiams valgyti.

Pavalgydinus ir išleidus duobkasius, pradėjo iš tiesų taisyti važiuoti. Rukinas su vaikiukais ir Palapys išėjo susitaisyti vežimus ir kinkytis, nes jau žara užsiėmė. Tiems besitaisant prisi-rinko daugiau žmonių važiuoti. Jau ir prašvi-to. Troba statiniu priėjo svieta išleisti. Tuomet Rukinas išnešė degtinės ir dalijo, kas tik gėrė; labiau ragino vyrus, kone žadėjo važiuodami giedoti. Gerdami ėmė viens kitą kraidinti, jog jau laukas subrukti. Pabaigę gerti suklaupė, va-dovas uždavė sukalbėti po trejus poterius už vi-sas dūšias, iš tų namų išėjusias.

Bobos, kurios norėjo važiuoti, apsiraišio-jusios skepetais, taip pat Rukinienė ir Palapie-nė ir vaikai apsitaisë apstojo senelaitę pasku-tinį kartą „sudiev“ pasakyti. Verkdami bučiavo jai rankas ir kojas. Palapienė užsigulusi šaukė, garbstė:

— Užžels man takeliai, užsivers varteliai, nebevaikščiosiu į tą trobelę! Nebeturėsiu ma-

tušėlės! — Matušėle! Matušėle! Kam tu mane palikai?!

O čia šventaisiais virbais³⁸ prirūkė trobą dūmų, net trošku pasidarė.

Sukilę nuo poterių vyrai, vieni sustoję stati giedojo, kiti atstūmę bobas. Įdėjo numirėlę į grabą; Onikė baltu rankšluosčiu apkimšo senalaitės burną.

Kaip tik numirėlę nuo lentos nukėlė į grabą, Palapienė už pagalvės capt, ir iškėlusi kišo vyrui nešti į vežimą. Rukinienė pasiekusi per numirėlę, šmakšt, ir nutvėrė už galo. Viena sau traukia, antra sau. Palapienė ėmė šaukti:

— Mano matušėlės, man priguli...

— Kad tu nesulauktumei! Onikei paliko...

— Aš ne apsileisiu ne galvok. ...

— Negausi tu, ne... Grobstys kaip vagilė...

— Mamaite, liaukis! Mamaite! — šaukia Onikė.

— Nuversite grabą, nuversite! — šaukia kažin kas iš šalies.

³⁸*virbas* — čia: verba. [przypis edytorski]

Pakilo trukšmas, klegesys. Palapienė už paklotės, ta vėl neduoti. Pavertė žvakę ir „Dievo-mūką“. Bobos tamposi, vyrai grabo viršų neša. Stumdosi, šaukia aplink numirėlę; kiti gieda, šaukia... Palapys, prisigrūdęs per žmones, atstūmė pačią, perskyrė bobas, Rukinienė pagalvę įmetė į kamarą ir duris užrakino. Vyrai, uždaužę grabo viršų, neša laukan, bobos paskui eidamos riejas. Kiti žmonės gieda, kiti barnį skiria — tikra mugė.

Išnešę grabą įdėjo į vežimą į šiaudus. Vyrai aplinkui ir ant grabo sėdo. Taisėsi vadovai-giedotojai, į antrą vežimą motriškos, atsimelsti...

— Sėskit prie mūsų kas nors pritarti.

— Nesėskit perdaug, arkliai nepatrauks.

— Mes perdaug susėdome...

— Kame daugiau vežimų? Ar Antano neatvažiavo?

— Visi žadėjo, o nieks neatvažiavo; mūsų tik arkliai ir Palapio, kaip čia nuvažiuosime. Skubėkite, pavėluosime.

— Kol arielkos duodi, tol prižada.

— Šit, Šit! Grybo arkliai atvažiavo tuščiais, sėsokit...

— Palūkėk, palūkėk! kaklininkas nusimovė...

Tokie ir tolygus šauksmai skamba, kol tik susitaisė, antgalo suriko „Kirie eleison“! — pasijudino pirmieji, paskui visi vežimai po viens kito traukė iš kiemo.

Likusios bobos ėjo namo šnekėdamos.

— Gražiai gieda! — gerai sutaria... Garsus rytmetys, toli bus girdėti...

— Maža vežimų — kaip tik įnamėlės³⁹ kokios... Kas čia nori važiuoti, purvynai ligi stebulių... Arielkos davė budynėj... Vyrai parėję sumigo, nebėra kam važiuoti...

— Važiuotojų buvo, bet nebuvo kur sėsti... Ir aš būčiau važiavusi, kad kas būtų vežęs...

— Čia budynė ne juokams; su ta Palapie-
ne...

— A kad tu nesulauktumei, tokia boba!... Motina dar ant lentos neužšalusi, o tos naudą varžosi...

³⁹įnamėlė — įnamys, žmogus neturintis nuosavos pastogės. [przypis edytorski]

— O Rukinienei ar išpuolė varžytis?

— Ne, Rukinienei reikėjo skelti į kaktą Palapienei; ar žinai? Aš parodžiau Rukinienei, kad Palapienė trauk paklotę.

— Ar ne aš kumštelėjau?

— Kaip įkibo Rukinienė į galą, aš Palapienę kurstau: nepasiduok! nepasiduok! Tokie juokai, kaip tamposi.

— O kad taip būtų susimušusios, būtų buvę juokų...

— Nepasiekė nė čiupros ⁴⁰ viena — antros per numirėlę.

— Kad taip, būtų grabą nuvertusios. ...

— Maža ir betrūko... Ką tik... Ką tik...

— Gailu, nebuvo Rukino. Būtų Palapienei sudrožęs per vepšlas.

— To verta ir buvo...

— Aš tik žiūriu, kuriuo ištrūkti pro duris — taip nenoriu tų barnių.

— O aš pasilipau ant suolo, kad geriau būtų matyti.

⁴⁰čiupra — galvos plaukai. [przypis edytorski]

- Jonienė, mačiau, pašoko ant krosnies...
Tokie juokai...
- Taip greitai važiuoja, mažai begirdėti...
— Amžinatilsj! Rukinienė išvažiavo!
— Kam dabar klius iš eilės?
— Dagiliui seniui — ar nežinai?
— Palūkėk, kol Dagilį priveiks, netikėtam gal kliūti.
— Kaip kuomet pavirs, bus stipri budynė...
— O ir Rukinas ar nedavė arielkos, sako, keturis gorčius⁴¹ parsivežė...
— Steponienė kad mirė, sako, dešimtį išgėrė...
— No, ten ir davė, „plėčkos“ neatėmė nuo stalo, vis pilna ir pilna; kaip tik ištuština - kitą statė.
— Ožio balsais ir bliovė... Ką tik nesusi-
mušė. Kam taip perdaug duoti?
— Duok — negerai, neduok — negerai...
Atminiau, kame dabar bus budynė — Vincen-
tienės vaiks mirs...
— No, iš kur žinai?

⁴¹gorčius — indas, kuriame telpa apie tris litrus. [przypis edytorski]

— Kad aš ten žūnu sapne: mėšlus vežu, šluojuos, žoles svadinu... Per naktis ten ir ten...

— O mūsų šuo dėl to nenustoja kaukti, bus ir kita budynė. Vakar sakau: iškaukė jau Rukinienę — bus dabar romu — ne! Šią naktį už klėties darže kaukia sau kaip kaukęs.

— Už klėties? Mat stačiai ant Vincento trobos, ar aš nesakiau?

— Kad bent nieks nemirtų, kol nepašals!
Bobos bešnekučiuodamos išsiskirstė namo.

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur.

Ten utwór jest w domenie publicznej.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na Licencji Wolnej Sztuki 1.3.

Fundacja Nowoczesna Polska zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisaliśmy w Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony:
<http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/zemaite-budyne>

Tekst opracowany na podstawie: Žemaitė, Sodžiaus vaizdeliai : „Budynė” ir „Mėšlavežis”, Tilžė, [„Naujienos”], 1903.

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Utwór powstał w ramach konkursu „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”, realizowanego za pośrednictwem MSZ RP w roku 2013. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o konkursie „Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”. Publikacja wyraża jedynie poglądy autora i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Publikacija parengta įgyvendinant projektą „Wolne Lektury” (<http://wolnelektury.pl>). Skaitmeninė reprodukcija padaryta Fondo „Nowoczesna Polska”/Lietuvos kultūros paveldo — virtualioje erdvėje (<http://www.epaveldas.lt>), pasitelkiant egzempliorių iš bibliotekos kolekcijos. Veikalas sukurtas konkurso, įgyvendinamo 2013 m. bendradarbiaujant su Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerija — „Bendradarbiavimas viešosios diplomatijos srityje 2013” („Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013”) ribose. Leidžiama laisvai naudoti veikalą, su sąlyga, jog bus išsaugota aukščiau pateikta informacija, taip pat informacija apie taikomą licenciją, teisės turėtojus bei konkursą. Publikacija išreiškia tik autoriaus pažiūras, todėl negali būti tapatinama su oficialiomis Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos pažiūromis.

ŽEMAITĖ *Budynė*

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Marta Niedziałkowska, Monika Bogdziewicz.³⁷

Okładka na podstawie: Meadow by Alfred Sisley, [cliff1066\@Flickr](https://www.flickr.com/photos/cliff1066/), CC